

**Text íntegre de la presentació del llibre de
Biel Pubill i Josep M Raduà**

FALDETES I CALÇONS

a càrrec de JORDI FERRÚS i BATISTE

Enguany m'han fet una *encerrona*, m'han ficat a prova per veure si dominava les noves tecnologies, i han fet un CD en Power Point, i ahir el Biel i el Josep M. estaven una mica nerviosos, una mica espantats perquè no sabien si jo els hi diria que sí o els hi diria que no. Jo ja hi he treballat a classe, m'he hagut de posar al dia perquè a la universitat si no avances, et quedés estancat, i has d'estar contínuament modernitzant-te.

Veureu un seguit de fotografies. No hi són totes les del llibre, i jo apuntaré no tant com és la moda perquè de vestits i *faldetes i calçons* i teixits en sé ben poc, sinó el que és la condició masculina i la condició femenina, com ha anat canviant la manera de ser de les dones, la manera de ser dels homes, com ha anat canviant la manera en què els homes veuen a les dones i en què les dones veuen als homes, i com, fins i tot els fotògrafs, plasmen, retraten aquestes condicions.

FOTOGRAFIA PÀGINA 5

Aquesta fotografia es veu perfectament quina és la condició de la dona i quina és la condició de l'home. La dona al servei de l'home, la dona dreta, la dona no s'assentava a la taula per a menjar, la dona de negre, la dona era la que portava el dol. Ara és al revés: ara les dones van ben lluïdes i els homes pareixem tristos. Sigui quin sigui el dissenyador, els *trajes* dels homes són tots iguals. Ara, les dones unes lluentors, unes flors i cols increïbles. Abans era al revés, almenys al medi mediterrani i a l'Ebre. Aquesta noia, perquè és una noia, devia tindre 20 anys. Segurament és una foto de boda, s'acabaven de casar. Doncs fins als anys 30, totes les dones estan dretes, sols s'assentaven un cop eren mares. Fins que no havien demostrat la seva utilitat com a dones, que era parir, no tenien dret a seure.

El que vaig dir l'any passat del llibre serveis enguany. És un llibre per mirar, no és un llibre per llegir encara que els peus de foto són meravellosos. No hi ha gaire lletra. És un llibre per mirar en família, amb amics i veïns, i per parlar, per comunicar històries que no estan escrites.

Hi hauria cinc moments a la història reflectits en aquest llibre sobre faldetes i calçons:

Un **primer moment** seria la **tradició**. La tradició comença en un moment i s'acaba en un altre. La tradició començaria a la foto del cartell i representaria una manera de vestir pròpia de la vall de l'Ebre, no de Catalunya, perquè no van vestits de catalanets. Fixeu-vos que a aquest poble diem "vesteix-te de catalanet". No som catalans? Portem el que portem, hauríem d'anar vestits de catalans. Doncs no. És com si ens disfresséssim de catalans. Seria la influència de l'Ebre, de l'Aragó, amb un vestit molt particular de la dona, que no te res de catalaneta. És més aviat una dona morisca. Ara estem a Espanya amb la problemàtica de la

immigració, hi ha molta gent musulmana, d'una altra cultura, d'una altra religió, on les dones van així (*assenyalant la noia del cartell*). El conflicte del vel a les escoles, les nenes van amb mantellina a l'escola. No fa tant temps, les velles a aquest poble sol se'l treien per a dormir.

En canvi ell sembla un maniquí. La paraula maniquí també té la seva història. Ara la paraula s'atribueix a les dones (les maniquins són aquelles dones tan maques que van per la passarel·la amunt i avall). Els homes són models. Les dones maniquins. La paraula ve de l'holandès, *mannekijn*, que significa "home petit". Doncs la paraula s'hauria d'atribuir més a l'home que a la dona.

El **segon moment** és el **modernisme**, és quan s'acaba la tradició, arrenca la Revolució Industrial, el riu deixa de tindre la importància que tenia, arriba el tren i les àrees d'influència són Reus i Barcelona, i *Barcelona, Reus, París, Londres*, la moda el mateix. És el moment que la moda pels homes ve de Londres i la moda per les dones ve de París, i la gent d'Ascó va a Reus al mercat, i les dones van a servir a Reus o a Barcelona, i són aquestes les que porten la moda. Se'n van jovenetes, se'n venen a casar al poble i porten la moda de Barcelona i de Reus.

L'altre moment és la **postguerra**. Hi ha ben poques fotografies aquí perquè de moda a la postguerra no n'hi havia. El que hi havia era fam. I apedaça que fa passar el dia.

Després ja vindria la **modernitat** que és quan l'apertura a la història d'Espanya en època franquista, l'americanització, la llet en pols a les escoles, el postcao. Ja els models tant d'homes com de dones s'assemblen a les pel·lícules americanes.

L'altre moment és l'imperi de l'**esclavatge de la moda**. No hi surt aquí. Ara tots som esclaus de la moda. Una moda que canvia quatre cops l'any i si no anem a la moda, no som persones. En realitat, anar a la moda actualment, el que estem representant és la nostra capacitat d'adquirir moda. Sol anem a la moda quan comprem, no quan ho portem, perquè d'aquí a tres mesos ja estarà passat de moda. Ja no et servirà. Fins a l'últim moment, anys 80-90, els anys de la globalització, hi ha tota una història abans on la moda s'assimilava d'una altra manera, durava més, i demostrava moltes coses. No era una cosa efímera, era duradora.

FOTOGRAFIA PORTADA

Aquesta primera fotografia és molt antropològica. Per Carnestoltes totes les bèsties van soltes. Aquí tenim una colla, una comparsa de músics que porten fins i tot uns versets darrere, sencer no es veu, però diu així: "La senyora perfumada i el senyor carabassó, van a fer una passejada, per tot lo poble d'Ascó". Era costum a aquest poble, hi havia molta marxa carnalera, i era el moment també en què la roba no es llençava. Un es disfressava de tot el vell, de tot el que hi havia a les *asgorfes*, tot el que estava arramblat a les caixes del pis de dalt, s'ho tornava a ficar abans que acabés davall la riba o dalt del cirerer. No és com ara que el Carnaval també té moda. Enguany la moda era disfressar-se de Bin Laden. A aquest poble la moda era cadascú es posi el que vulgui. Jo el poc que recordo de Carnestoltes era disbauxa horrosa. Ben petitet, la Plaça Nova no s'hi cabia i el Pla de Vallxiqué era *el baile de los vampiros* i una desfilada de *monstruos horrosos*. Els *críos* i les dones tenien verdadera por.

FOTOGRAFIA PÀGINA 6

Continuem amb la tradició. Em sembla que a aquest poble es vestia així per la importància que tenia el riu i per la importància que tenien els llaüts. De fet, si portaves pantalons llargs i anaves amb llaüt et mullaves els camals, d'aquesta manera et mullaves les espadenyes i prou. D'aquí que quan se van acabar els llaüts, es van acabar les calces curtes. El vestit és una mistificació entre el mocador al cap de l'Aragó (el *cachirulo*) -jo encara he vist als oncles dormir amb *cachirulo*, el mocador de quadres gris se'l ficaven al cap, els dos estaven calbs, per no tindre fred, de gairó, i cada nit dormien d'aquesta manera- i la barretina era excepcional, era de festa. El blusó, sembla un marxant de ramat, la faixa sobretot. La faixa era a l'últim terç del segle XIX el distintiu de la masculinitat. El general Prim va dir "o faixa o caixa", és a dir, o em fiquen la faixa de general o em foten a enterrar. L'home sense faixa no era res. Era el que aguantava els pantalons.

FOTOGRAFIES PÀGINA 7

Aquí podríem dir que entrem a la modernitat. És dels anys 20, i ja es veu una mica la influència d'Europa a la moda, sobretot de les dones joves. No es pot parlar dels bojos anys 20, però és una moda de xarleston. El vestit ja és molt més curt, amb faldeta plisada, les sabates de xarol. Això és una influència parisenc. Clar, el model no és parisenc, el que es feia és copiar de les revistes *Burda* de llavors (*El Hogar y la Moda* em sembla que es deia una de Barcelona) i es copiaven els patrons, i s'anava a la modista, i "arregla-m'ho d'aquesta manera o d'aquesta altra, i fes-m'ho a la mida".

A l'altre tenim com la tradició es manté. L'home amb el mocador lligat al cap. És el iaio orgullós i cofoi dels dos néts. Fica davant el xiquet, darrere la xiqueta. Sempre la preferència pels mascles, les noies en un segon pla. El noi era sempre l'hereu, la noia només podia ser pubilla si era sola, si no tenia germans. Però mai, però mai, per molt néixer la primera, mai podia arribar a ser pubilla.

FOTOGRAFIA PÀGINA 8

Aquí el mateix. Diguéssim que és una fotografia naturalista. No importa que hi ha al darrere. Qualsevol marc es adequat per fer una fotografia de la descendència.

FOTOGRAFIA PÀGINA 9

Les dones sols s'assenten quan han demostrat que són fèrtils. "Com que estàs cansada de parir, ja et pots assentar". La dona rodejada de tots el fills demostrant la seva fertilitat i l'home darrere dient: "Tot això és meu". Perquè en realitat la dona sol servia de vehicle del poder de l'home.

FOTOGRAFIA PÀGINA 10

Diuen que qui res estrena per diumenge de rams, no té mans. Aquí es veu una influència de la modernitat. Qui marca l'estil de vestir dels homes a principis del segle XX? Els prínceps de Gal·les, els avantpassats de Carles *l'orellut*. Són els primers que van establir el traje tal com el coneixem ara. El traje és una evolució del traje príncep de Gal·les que a finals del segle XIX van treure com la moda per als homes. Aquí tenim petits homenets que ja van disfressats d'homes grans. Segurament era per assistir a una boda perquè van molt ben calçats, porten mocador (i són molt joves encara per anar amb mocador), i un va encara amb

pantalons curts. Això és el model príncep de Gal·les. L'esclavatge de la moda ja comença ben aviat, el que passa és que ara és universal i ja no hi escapa ningú.

FOTOGRAFIA PÀGINA 11

“Lo vestit i llustre dels criats retraten l'amo”. Això és una dita que es deia a Tortosa. Es veu la diferència amb el vestit de l'amo i els mossos. L'amo, segurament el traje que porta li han fet a Reus o a Barcelona, és el model príncep de Gal·les. Els altre porten un traje de vellut però està fet a Ascó, igual és el sastre de Carranza, el sastre de Carreró, Pere Mestre... Però es veu que era un amo bo perquè els mossos estan ben llustrosos, tots amb jaqueta i camisa. Segurament el de la barba era capatàs o majordom, perquè la barba denota diferència.

També veurem com es fotografiava els homes sols sinó eren família. Les dones soles si no eren família, i només barrejats si eren família. La separació de sexes era com a l'església o els enterraments: els homes a un cantó i les dones a l'altre. I a les fotografies es veu molt clar. Grups d'homes que no són parents a munts. Grups de dones que tampoc són parentes a munts. Però barrejats sols si són família.

FOTOGRAFIA PÀGINA 12

Els quatre oficis emblemàtics que podrien fer els homes d'Ascó: artesà (i segurament és *gesser*, ho dic per l'espardenya blanca; no aniràs a fer ges amb espardenyes negres perquè es fotran blanques), el pagès, el llaüter (calça curta i *cachirulo* o barretina rara) i el pastor. Els quatre prototips dels homes del poble i les quatre professions ben considerades.

FOTOGRAFIA PÀGINA 13

La titularia la baralla entre les faixes i els cinturons. Als anys 20 la cosa ja anava malament per les faixes. Potser no se les sabien ni ficar, així de qualsevol manera... I els cinturons, però resulta que els pantalons no portaven encara tiretes, no s'havien inventat, aleshores es ficaven el cinturó i pujaven cap amunt perquè no els hi caigués. Però ja es veu com la joventut del moment no n'hi ha cap que porti mocador ni barretina, ja tots van amb la gorra de *golfo* molt pròpia de la classe obrera dels anys 10 i 20, aquella classe anarquista i revolucionària, protagonista de la Setmana Tràgica de Barcelona. Clar que aquí al poble no ho eren tant encara però és el mateix grup d'homes joves junts. Les dones no apareixen.

FOTOGRAFIA PÀGINA 14

Aquesta la titularia “la fotografia de les tres generacions, de les tres èpoques i de les tres històries”. Aquí hi ha una generació més vella, nascuda al 1830-1840-1850, moment en què a Espanya s'implanta el liberalisme, però hi ha les guerres carlines. Segurament si no eren carlins poc se'n faltava, perquè aquí a la comarca, igual que a la Terra Alta i el Priorat, hi va haver molta implantació de carlinades. Després ja ve la generació filla d'aquests, la generació dels anys 60 i 70 del segle XIX, de la Primera República en podríem dir, que són els de dalt. Ja es nota com la Revolució Industrial ha anat afectant els oficis i el vestir dels homes, ja sembla que siguin comerciants. Aquestes barbes que molts recordarem de les pel·lícules de Charlot (en aquestes pel·lícules els dolents sempre portaven barba i eren grassos). Ja demostren que tenen una categoria social més elevada, són comerciants, són tractants, mentre que els altres encara podem veure com porten la barretina de diferents maneres. I les dones assentades,

junts, són parents. Són pares, fills, filles, esposes... per això es poden fer la foto tots junts, però les dones totes situades cadascuna al costat del que li toca, de l'home que li toca, menys una que segurament encara està soltera perquè porta una brusa blanca. La dona un cop s'havia casat ja es posava de colors foscos. No hi havia tanta diferència amb la cultura musulmana. La dona es casa i la tapen de dalt a baix i al bo de l'estiu porta gavadina i no se li pot veure res més que la cara. Aquí hi ha una tradició, una implantació dels moriscos que va durar més de nou segles i això queda. No sols Ascó, a tot el riu Ebre.

FOTOGRAFIA PÀGINA 15

Em sembla que és una fotografia de boda. Aquí hi ha dos rams de flors, dos toies. Una li ha passat la meitat del ram a l'altra, perquè vol que es casi ella. La història que pots construir si no tens informació. Les dones casades assentades, les dones solteres dretes. L'home que es casa amb ella agafa la cadira per darrera dient "és meva". Els homes amb aquests mostatxos tan meravellosos, que es posaven *gomina*, molt de cine, amb els trajos de pana (l'estil príncep de Gal·les ja havia arribat al poble).

Denota també un benestar, una riquesa, i la dona gran seguint la tradició, un mocador al cap tapant-li el cabell sempre. El *puro* també denota festa.

FOTOGRAFIA PÀGINA 16

Com la influència estrangera després de la guerra -superada la postguerra més forta- arriba. Aquí tenim la moda Evita Perón -sabeu que els anys de la fam va fer un viatge a Espanya i va prometre que donaria molt de menjar. Llavors l'Evita Perón va emmotllar un model de dona que s'havia inventat la Coco Chanel de París: el *traje-jaqueta* per les dones. Diu l'Yves Saint-Laurent que la Coco Chanel va vestir les dones i ell els hi va donar poder. El que va fer la Coco Chanel va ser vestir-les de mig homes, va començar el moviment feminista al donar-los-hi categoria masculina amb la jaqueta. Clar, això costaria molt en una Espanya en blanc i negre com la del franquisme, on no podies dir res que no estigués dintre de la normativa vigent. Aleshores també els pentinats: el viatge de l'Evita Perón que suposo que a aquest poble va arribar a través del No-Do, va marcar també les maneres de pentinar. De fet, el pentinat que porta és el de l'Evita Perón, el monyo baix darrere i una mica *arriba España* aquí. Evita es va passejar per mig Espanya i les dones espanyoles la van agafar com a model de dona. Mare de déu... si sabessin la història de l'Evita Perón, el que passa és que es va mitificar i ara encara està mitificada. Evita va ser una trepa que per llit va arribar al poder i el Perón va ser un colpista. Però en aquella època que teníem aquí? Més o menys el mateix. Però clar, ja es voldria semblar la Carmen Polo de Franco a l'Evita.

Però les dones espanyoles no es van fixar en la Carmen Polo de Franco, es van fixar amb l'Evita perquè venia de fora, representava aquesta elegància parisencada passada per Hispanoamèrica.

Després la construcció de la feminitat. Les noies solteres mai anaven soles. El problema estava en qui anava a buscar a qui per anar a missa i després a passejar perquè la noia soltera sola no hi podia estar mai, sempre anaven juntes: de dos en dos, de tres en tres, de quatre en quatre, de cinc en cinc...

FOTOGRAFIA PÀGINA 18

A l'altra fotografia es veu la influència americana, com hi ha hagut l'apertura, els pactes amb Amèrica del Nord, la llet amb pols, el post-caò, les bases nord-americanes, pel·lícules nord-americanes, i models, que són els models de la Joan Crawford, de la Bette Davis, de la Barbara Stanwich, de la Susan Hayworth, de la Yvonne de Carlo, fins i tot en el pentinat.

FOTOGRAFIA PÀGINA 17

En la relació entre els dos sexes sempre hi havia algú que anava burxant però mai anava sol, sempre anava amb un altre, de dos en dos. No era una colla amb tants nois i tantes noies, sinó que un s'anava apropant al grup amb un amic, i anaven les noies amb la colla i els altres dos davant o darrere, fins que formalitzaven la relació.

FOTOGRAFIA PÀGINA 19

Aquí la influència americana és gairebé total. Tenim Frank Sinatra, Dean Martin, el James Dean, el Marlon Brando i el Paul Newman. De fet, si ens diguessin que és un conjunt de rock nord-americà de finals dels 50, del Chuck Berry o del Rei del Rock, ens ho creuríem si no coneguéssim qui són.

Hi ha els pantalons de *pitillo*, els tupès, això marca West Side Story, les pel·lícules del James Dean. Com la influència ja ve de fora, ja els sastres aquí poca cosa tenen a fer si no revolucionen una mica els patrons.

FOTOGRAFIA PÀGINA 20 (esquerra)

El que deia abans, les dones per anar a missa sempre juntes, o per passejar. Mai soles, sobretot al cafè. Al cafè les noies i les dones només hi entraven per Festa Major, i a l'hora del vermut. Fixeu-vos el que hem arribat a avançar si és que ara estem més avançats que abans.

FOTOGRAFIA PÀGINA 20 (dreta)

El model americà un altre cop. Fins i tot amb la *pose*, com un es fica per fer la fotografia. És un posat d'artista de Hollywood, encara que aquests distintius que porten, a Hollywood no es portaven. Pel·lícules catòliques sols les feia la Sara Montiel o l'Aurora Bautista. Les americanes no en feien cap, ni de monja. Elles mai sortien de monja.

FOTOGRAFIA PÀGINA 23

La modernitat posada a l'extrem. És un Corpus *ye-yé*, podríem dir. Penseu que a Espanya era encara l'època de Franco, a Anglaterra ja la Mary Quant havia inventat la minifaldilla, els pentinats de fans dels Beatles –aquí devien ser Los Sírex-, i com les faldes encara no es podien apujar per damunt del genoll, però el model, el patró és idèntic als vestits de la Mary Quant de les minifaldilles. L'Espanya reaccionària no ho permetia. No seria fins a principis dels 70 que definitivament les noies joves s'apujarien les faldetes per damunt del genoll.

FOTOGRAFIA PÀGINA 21

Barbara Stanwich, Yvonne de Carlo, la Joan Crawford... fins i tot amb el tupè que van posar de moda totes aquelles artistes. No hi havia cap més lloc on trobar el model. O es

trobava el model de les àvies (sempre el mocador al cap) o es trobava el model que el règim t'ensenyava a les revistes i a les pel·lícules o el No-Do.

FOTOGRAFIA PÀGINA 22

Jo la titularia "Unes asconenques a París" rememorant la pel·lícula "Un americano en París". El model és parisenc passat per Barcelona, és molt avançat per la data en que està. És el vestit d'aquelles turistes americanes riques que sortien a les pel·lícules i se n'anaven a Itàlia a enamorar-se d'un italià o a París a enamorar-se del Gene Kelly, que es pensaven que era francès i era americà.

FOTOGRAFIA PÀGINA 25

Aquí hi ha una mica més de barreja, segurament era un dia especial, una Festa Major, perquè hi ha homes (quatre) . De les models, alguna porta sabates topolinos. No he trobat cap que portés la sabata Gilda que va posar de moda la pel·lícula "Gilda" de la Rita Hyworth

La tradició ja s'havia perdut. La calça curta per a quan? Per quan ens disfressàvem. Quan ens posàvem les faldetes i aquells calçons? Quan ens disfressàvem. Per anar mudats, ens disfressàvem d'americans.

FOTOGRAFIA PÀGINA 24

Aquesta iaia m'ha tingut a mi a sobre de petit. Va venir a casa, es va assentar a la vora del foc i em va posar a mi als genolls.

Això és una roba de carrer, de cada dia, d'estiu de principis dels 60, on la dona continua de negre (eren les que portaven el dol, els homes es posaven un braçalet o la corbata negra i prou).

En l'home ja hi ha molta evolució respecte la imatge del cartell. Tenim la boina, que és un element bastant recent: s'ha passat del *cachirulo* al mocador al cap, a la barretina, a la gorra i després a la boina. Podríem dir que la boina apareix a la Segona República, als anys 30, i comparteix protagonisme amb la gorra. Pota encra faixa, de fet els que estaven acostumats a la faixa no la van deixar fins que es van morir, i molts els van enterrar amb la faixa. I els pantalons de vellut, i l'espardenya blanca de vetes.

Les altres dues una cosa més lleugera. Imagineu-vos la pobra senyora al bo de l'estiu de negre per aquests costers que el sol hi pega de valent. La calor que podien tindre. I no suaven! I no es posaven desodorant! Imagineu-vos l'autocontrol -una cosa que també era per educació- per no suar. Diuen que qui tapa del fred tapa de la calor. Deu estar aquí la solució.

FOTOGRAFIA PÀGINA 26

És un batibull de tot tipus d'homes, és una representació dels diferents tipus de masculinitat a principis del segle XX. Hi ha gent vestida de festa, hi ha gent que no hi van, hi ha els diferents tipus de vestimenta dels homes, n'hi ha un que porta corbata, un altre que porta elàstics, a la vora del riu. Potser esperaven un llaüt, potser era el dia de l'estrena de la barca nova, però tots tenen un posat propi de la masculinitat. El que sempre havia de demostrar l'home era la seva masculinitat, que era un home, anés vestit com anés vestit.

FOTOGRAFIA PÀGINA 27

Una altra fotografia quotidiana on es veu reflectida com anava vestida la gent per anar al camp. La fotografia aprofita l'anècdota que hi ha un fotògraf per allà, el nen se'l puja dalt de l'animal per fer-li la foto. La roba de treball de l'home, la roba de treball de la dona. Per exemple el davantal, que servia per moltes coses: de bossa, per amagar les mans, i si estaves al foc o fent el menjar, que no et taquessis les faldetes.

Si no us n'adoneu, encara no ha sortit cap texà. Hi ha un periodista polític que escriu a *La Vanguardia*, el Carles Sentís, i en un dels seus articles explicava que segurament els primers pantalons vaquers els va portar ell a l'any 1946. Va anar a Nova York a fer un viatge i en una d'aquestes tendes de segona mà on venien restes de l'exèrcit nord-americà de la Segona Guerra Mundial es va comprar uns pantalons i una caçadora vaquera, i se la posava per anar al camp, per anar d'excursió i per anar on sigui, i es veu que una vegada la sogra li va dir a la dona "si tu marido viene vestido de basurero, yo no vengo". Imagineu-vos on han arribat els texans.

FOTOGRAFIA PÀGINA 28

Els dos moments del vestir de l'home junts: la tradició i la modernitat. De fet, aquest home segurament fins que es va morir va anar vestit així. Aquest altre porta rellotge, va ser un signe més que es va integrar dintre de la figura masculina. Indicava no tan sols hora, sinó que era un signe de distinció. El rellotge de canell va arribar ben tard, i el que es portava era el rellotge de butxaca. Per anar al tros, qui portava armilla se'l posava a la butxaca de l'armilla o els pantalons, però tot el que era els anys 10, 20, 30 del segle XX el rellotge era un distintiu de la masculinitat igual que el caliquenyo o el *cigarro de picadillo*.

FOTOGRAFIA PÀGINA 29

"El sol ja està a la posta, les gallines a joquer, quina cara farà l'amo, que ha de pagar el jornal". Les distincions socials eren ben clares. A mi el que es sorprèn és una cosa: com anaven a veremar i no portaven barret. Encara no portaven barret i s'anava amb gorra i mocador.

Sobretot aquest personatge d'aquí, suposo que fa teatre per la fotografia. Que va apuntant els grans de raïm?

Com en una fotografia es pot escenificar totes les relacions socials, econòmiques, de contractació entre les persones, i al mig la collita, i a sota la terra, i el futur de la propietat, els mossos, els jornalers, els parcers... vés a saber, que no paren de treballar encara que s'estigui fent la fotografia. L'única que no treballa, que va a la moda, que es pot permetre el luxe d'anar a la Illa vestida com si anés per uns carrers de Barcelona, i els altres que no paren de fer feien encara que l'amo estigui davant i sigui el moment de fer una fotografia.

FOTOGRAFIA PÀGINA 31

Aquests segurament van anar a fira de Móra o a fira de Flix, encara que el darrere no era un canyís, així que segurament era fira de Móra. Que em perdonin els de Flix, però ja se sap que entre els pobles hi ha molta picabaralla, i "la fira de Flix es va acabar amb un canyís", i ara em sembla que ha estat la fira d'Ascó la que s'ha acabat amb un canyís.

Era un moment en que la família havia anat de festa, a gastar el poc que es podien gastar de la collita de la verema –perquè la fira de Móra és a finals d'octubre, i es guardava per poder fer la festa, el poc que quedava de les festes majors d'Ascó que coincidien amb la verema-. Podien fer-se una foto familiar on tots estan molt divertits. Podia ser també una romeria, perquè els fotògrafs eren itinerants, anaven amb un ruc o amb un cavall, la màquina al damunt, i anaven voltant les festes, les ermites, les festes majors, les fires... per fer fotografies i la gent les pagava.

FOTOGRAFIA PÀGINA 37

“L'esclava de Fabiola”. És una obra de teatre que va tindre molt èxit, de fet es va repetir diverses vegades i era una mica forta perquè anava d'intrigues i assassinats. Em sembla que una de les assentades assassinava en la ficció a una de les dretes. Els vestits són d'època, els van anar a llogar a Reus. A Ascó hi havia molta tradició teatral. O cine o teatre. Ball a la Festa Major i para de comptar. Aleshores com entretenim la joventut? Bé la Secció Femenina, bé l'associació Filles de Maria, bé la Falange... ensenyaven al jovent obres de teatre.

Hi va haver un Juan Tenorio de burleta que deia així: “no sabes ángel de amor, que en esta apartida orilla, los rucs porten cotilla i les dones aubardons”, i es referia a les dones d'Ascó.

FOTOGRAFIA PÀGINA 40

Aquí tenim la festa de Sant Isidre, implantada forçosament després de la guerra. Era la festa de la Germandat de Llauradors, i en aquest any es va fer un concurs de plegadores d'olives. A Ascó hi havia collites que arribaven fins al maig, la gent plegant el secalló.

Abans les festes, fos quina fos, arreplegava molta gent. Ara hi ha tantes ofertes que la gent ja no acut a les festes, que si Internet, que si les pel·lícules, que si els canals de televisió, que si el vídeo... La plaça poques vegades està plena menys per Sant Antoni.

FOTOGRAFIA PÀGINA 41

El vestir de catalana i català s'estilitza. De fet, van vestits de barcelonins, perquè tant català és aquell senyor d'allà com els barcelonins. Aquí hi ha un moment que la influència barcelonina (que va començar a principis de segle amb el modernisme, el noucentisme, la recatalanització de Catalunya –sobretot a la República) va imposar el model de *traje típico regional*, que de fet és un vestit d'estiu, quan a la resta d'Espanya tots els *trajes regionales* són d'hivern, i se'ls fiquen a l'estiu i passen una calor de mort. Aquí passen fred a la foguera de Sant Antoni, però tenen la foguera per escalfar-se. Mai hi havia hagut a Ascó barretina roja, sempre morada... però segurament al fer els Pastorets, o a anar a cantar les nades amb Mossèn Vicent -que ens feia vestir de catalanets per anar als concursos a Tarragona, sempre quedàvem segons, no guanyàvem mai!-, ja es va implantar aquest model de catalanet i catalaneta que no és l'autòcton. Per mi, com a estudiós de la cultura local és més autòcton els que hem vist amb calça curta que no aquest.

FOTOGRAFIA PÀGINA 42

És una fotografia política. Veiem a l'època del franquisme les forces vives: l'alcalde, el capellà, el metge, el farmacèutic... com anaven a totes les representacions demostrant la seva

influència i el bon govern del poble. Aquí veiem les joves, semblen Audrey Hepburn a "Vacaciones en Roma" -quan va a pujar a la Vespa de Gregory Peck-, que anava amb la falda plisada una mica ampla, també és l'estil de la Rocío Durcal, que ja anava campant aleshores per les pantalles de cine del poble.

L'altre és molt més auster. La senyora de negre, mantellina negra; la noia soltera, mantellina blanca: la diferenciació.

Tenim una senyora molt volguda, la senyora Raimunda, que sempre se n'encarregava de la quitxalla als oficis de missa a banda de tindre la famosa guarderia on la major part dels que tenim 50 i 40 anys hi vam anar i allí no hi havia problemes de gènere ni de sexe: nois i noies barrejats que l'únic que els separava era per pixar. Els nois, com que vam trencar el bací pixàvem en una llauna de codony, i les nenes les entrava dintre que tenia un servei com déu mana. Allí gairebé ens vam fer homenets i donetes bona part de la gent del poble en una època determinada.

FOTOGRAFIA PÀGINA 43

Tornem a tindre la senyora Raimunda. Jo demanaria, si pot ser, que recuperessin aquests vestits per la processó de l'Angelet, i per les noies que tiren flors. Són els vestits que hi havia abans de la guerra, podríem dir els autèntics que es van perdre durant la guerra. És una foto d'estudi on el fotògraf ha anat disposant els protagonistes com ha volgut, amb una posició piadosa. Però vull remarcar el regal de comunió de la senyora Raimunda. Havia fet la comunió l'any abans i aquest rellotge el portava fent de mestra a la guarderia (això és dels anys 20 i estic parlant dels anys 60). Duraven més que ara i segurament va ser un dels primers rellotges de canell de dona que hi va haver al poble. També podeu veure que la moda dels vestits de comunió ha canviat força. Ara van vestides de princeses, semblen reines petites, i es gasten quasi quasi com una coronació de reina. Abans era més aviat de verges amb el vel i les flors; i de l'angelet sobta aquesta corona tan florida i tan guarnida al cap. Però el vestit si el veieu en detall, és una preciositat.

FOTOGRAFIA PÀGINA 44

Qui anava a batejar? Les dones i el padrí. I la senyora Margarita. La qui havia ajudat a portar el nadó al món, el portava a missa. I perquè? Abans es batejava molt ràpid, la mare encara no havia passat la quarantena i abans de batejar es purificava a la mare, per això la mare no podia portar el nadó a missa perquè encara no era pura. En relació a la purificació de la verge quaranta dies després de Nadal, que és el dia de la Candelera. La mare anava amb una espelma, s'agenollava a la porta de missa, si no és que fos un bateig de necessitat.

FOTOGRAFIA PÀGINA 45

La moda de les comunions. Ara sembla que torna pels nois anar vestits de marinerets, no? A la meua època anaven vestits de marinerets, de generals, d'almiralls, em sembla que hi va haver fins i tot que anaven vestits de guàrdia civil. Hi havia tota la parafernàlia de models militars com dient que el futur més bo dels nens quan fossin homes era ser militars, o dir, dintre de poc aniràs a la mili i passaràs un any o mig o dos fora de casa.

Aquest model és molt adient als anys 20. És modern. Després vindran els *marignacs*, aquells vestits de princesa dels anys 50-60. I el noi porta un vestit no pròpiament de comunió sinó un *traje* que pot utilitzar després.

FOTOGRAFIA PÀGINA 46 (dreta)

En aquesta foto de boda voldria fer una reflexió sobre com va canviar la moda dels vestits de núvia. Aquí veig la influència de dues bodes internacionals que van tindre molt ressò al No-Do i a l'*Hola*, que va ser la boda de Fabiola de Bèlgica i la boda de Grace Kelly. Va ser el moment en què modistos i modistes es van adonar que el blanc feia més de boda que el negre. Fins a finals dels 50 les dones es casaven de negre! De negre o gris o blau marí. Com és que de sobte es recuperar un color que havia estat el propi de les classes altes, de l'aristocràcia, de la burgesia de finals del segle XIX i principis del segle XX que mai la classe baixa, obrera, treballadora, havia utilitzat? Per què és fa aquest pas? La influència dels models aristocràtics que ara arriben a tothom i es democratitzen o es vulgaritzen i ara ningú s'imagina un vestit de boda si no és seguint el patró que d'alguna manera van imposar la Fabiola i la princesa de Mònaco.

FOTOGRAFIA PÀGINA 47

Orquestres i xerinxola a Ascó no n'ha faltat mai. Gràcies a Déu. L'envelat tot és ú. Els envelats d'abans. No es concebia l'home fos músic, fos ballador que anés al ball sense traje i la corbata. És més, no els deixaven ballar ni entrar si no portaven la jaca, la corbata.

FOTOGRAFIA PÀGINA 48

Esquellots. Ara s'ha perdut, perquè s'ajunten, o es divorcien i es tornen a casar i no queden vidus. Aquests esquellots són un dels més sonats que es van fer al poble i fins i tot els van arribar a fer combregar amb rodes de molí. Si no recordo mal, els hi van posar una roda de molí del Molí de la Vila a la porta i es va afonar, i allí sembla ser que es van acabar els esquellots.

De fora d'Ascó, he llegit moltes anàlisis del que son les *cencerradas*, i diuen que normalment les fan els homes solters, perquè representa que els han pres una dona del ramat, i es queden sense la possibilitat de maridar-se amb una dona. Aquí al poble he vist fer esquellots a homes, a dones, a xiquets, a xiquetes, a vells, a velles...

Recordo un anys els que es van fer al meu carrer. Vaig pujar companys d'antropologia de Tarragona i estaven dalt al Bancal, que havia nevat una mica, i es van quedar així i van dir "això sembla l'Àfrica". Estaven *asombrats* de com es va muntar allò al bo de l'hivern, un fred que pelava, i allí mig poble fot-li soroll.

Aquests de la foto van ser sonats perquè es van casar l'últim dia de la Festa Major, i la festa va durar una setmana més. Els van portar de l'envelat a casa a coll, els músics acompanyant i la festa es va traslladar a la porta de casa.

FOTOGRAFIA PÀGINA 50

La plaça plena de gom a gom. El que hi ha és un mar de gorres, l'imperi de la gorra als homes. El que hi ha és un canotier. El Maurice Chevalier és el model dels canotiers parisencs. És propi de la República aquells barrets plans de palla i poca cosa més. L'uniforme dels

corredors -encara no hi havia Adidas o Nike, les grans marques- corrien descalços, amb calçotets curts i samarreta.

FOTOGRAFIA PÀGINA 51

Aquí es veu perfectament, és més cap aquí la fotografia. I els carrers no estaven encimentats ni asfaltats, així que si agafaven una pedra... però si hi anaven descalços pel tros quan regaven... Les soles dels peus les devien tindre ben dures.

Com sempre a la Festa Major, invocant a Santa Polina plou. "Dámone aigua Polina, dámone si mo'n convé", doncs tronada.

FOTOGRAFIES PÀGINA 53

A Ascó diuen que per Sant Antoni es comença a fer el Toni. Aquí fem el Toni tot l'any. No tenim problema en aquest sentit. Dos moments diferents: una festa d'estiu i l'altra d'hivern.

Parlar de moda aquí no es pot gaire: l'uniforme de l'agutzil i poca cosa més. En l'altra foto, és molt simptomàtic com encara es manté l'estil West Side Story i ja arriba l'estil Tony Manero, "Fiebre del sábado noche", els pantalons acampanats, els colls de camisa... són els anys 60 i 70. Hi hauria els dos elements més emblemàtics en quant a moda de la fotografia.

FOTOGRAFIA PÀGINA 54

Aquí diuen les cròniques que és la primera festa fi de curs a les escoles. Jo dic que sí i que a més a més és la festa de comiat de Don Sebastián. Aquestes dues no estan dretes però aquell dia portaven minifalda. Eren les mestres. Les nenes totes ja ben curtes, i com veieu els ciclistes els pantalons qualsevol i la samarreta imperi. Les nenes sí, havien de portar bombatxos i a vegades els hi posaven les faldetes al damunt per fer gimnàstica. Hi ha Don Roberto allí, que ha ensenyat a uns quants i Don Sebastián a uns altres quants dels que estem aquí.

Ja veieu el que dóna de sí el llibre. Els hi hauríem de donar les gràcies pel que fan, i jo espero l'any que ve em facin un altre, jo vindré a fer el mateix i espero comptar amb vosaltres l'any que ve si fan un altre llibre i que la col·laboració sigui com la d'enguany. I sobretot felicitar-los, si no ho fan ells, no ho fa ningú.

Jordi FERRÚS i BATISTE
Ascó, 20 d'abril de 2002

FALDETES I CALÇONS
Núm. 2 de la col·lecció La Galvana
Biel Pubill i Josep M. Raduà
Gràfiques del Matarranya, Calaceit 2002